

DSC Forst

Deutsche Sprengchemie Forst-Scheuno jako część gospodarki zbrojeniowej III Rzeszy

G.E.O.S. 1995 · Preuß et al. 1994 · Jürgen Scholz · archiwa / archives

Stan kwerendy: 4 września 2026 r.

<https://fundacja-rokita.eu/historia-regionu/iii-rzesza/dsc-forst/>

Nota redakcyjna: opracowanie ma charakter popularnonaukowy. Produkcja materiałów miotających jest opisana wyłącznie historycznie, bez receptur i parametrów wykonawczych. Pełny tekst pracy Jürgena Scholza z 2004 r. nie był publicznie dostępny w czasie tej kwerendy.

Źródła i metoda

DSC Forst-Scheuno jest jednym z najlepiej udokumentowanych, ale zarazem najłatwiejszych do uproszczenia tematów regionu. Podstawą tej strony jest ekspertyza G.E.O.S. z 1995 r., niepublikowana rekonstrukcja zespołu Johannes Preußa z 1994 r., opis zespołu 89/1299/0 Archiwum Państwowego w Zielonej Górze oraz cyfrowe rekordy Bundesarchiv i Brandenburgisches Landeshauptarchiv. Jürgen Scholz jest wykorzystywany przede wszystkim jako autor badań nad cudzoziemską siłą roboczą w Forst; ponieważ pełna praca z 2004 r. nie jest publicznie dostępna, szczegóły dotyczące ludzi opieramy na aktach i relacjach, a nie na domyślnie przypisywanej mu treści.

Fakt źródłowy

DSC w systemie gospodarki zbrojeniowej

Deutsche Sprengchemie GmbH była operatorem szeregu zakładów zbrojeniowych. Rekord Bundesarchiv BArch R 8135/7252, dotyczący kontroli sprawozdania za 1941 r., wymienia Forst obok Torgelow, Kietz, Kraiburg, Moschwig, Oderberg, Dreetz i Wolfratshausen. Ten sam rekord wskazuje powiązanie z Montanindustriewerke oraz WASAG. G.E.O.S. przedstawia Forst jako zakład filialny działający w strukturze nadzorowanej przez aparat wojskowy. Dlatego kompleksu nie należy opisywać jako samodzielnej „tajnej fabryki w lesie”, lecz jako element rozproszonego systemu produkcji zbrojeniowej Rzeszy.

Fakt źródłowy

Od rozpoznania terenu do uruchomienia produkcji

G.E.O.S. odtwarza badania geologiczne i hydrogeologiczne prowadzone od 1938 r. oraz dokumentację planistyczną z kolejnych lat. Archiwum Państwowe w Zielonej Górze podaje rozpoczęcie budowy w 1938 r. i jej zasadnicze zakończenie w 1941 r. W planach wcześniejsze terminy uruchomienia były bardziej ambitne, lecz praktyka budowy i problemy z personelem oraz materiałami przesunęły harmonogram. Zrekonstruowane dane wskazują, że część I rozpoczęła produkcję w 1941 r., a część II w 1942 r. W tym samym czasie trwały jeszcze roboty uzupełniające i rozbudowa infrastruktury.

Fakt źródłowy

Skala: dwie liczby powierzchni nie muszą sobie przeczyć

Opis dziejów twórcy zespołu 89/1299/0 w portalu Szukaj w Archiwach podaje 500-600 ha, około 400 bunkrów, 72 km dróg betonowych i 38 km torów. Ekspertyza G.E.O.S. przytacza z kolei kartę zakładową RBK z 18 sierpnia 1941 r.: parcela 3 364 000 m² (około 336 ha), 300 000 m² powierzchni zabudowanej, 120 000 m² powierzchni roboczej i 2 398 zatrudnionych. Różnica powierzchni najpewniej wynika z odmiennego zakresu pomiaru - karta przedsiębiorstwa mogła obejmować ścisłą parcelę zakładową, a opis archiwalny szerszą strefę kompleksu, lasów ochronnych i infrastruktury. Nie należy więc mechanicznie wybierać jednej liczby jako „prawidłowej”.

Fakt źródłowy

Woda, drogi, kolej - fabryka jak rozproszone miasto

G.E.O.S. dokumentuje 28 studni zakładowych, rozległy system wodny, dwa zespoły energetyczne i gęstą infrastrukturę transportową. Około 70 km dróg wewnętrznych pozwalało łączyć oddalone działy produkcyjne. Około 38 km sieci kolejowej pojawia się w rekonstrukcji jako wartość oparta także na relacjach świadków; publiczny opis Archiwum Państwowego również podaje 38 km torów. Z punktu widzenia krajobrazu przemysłowego ważniejsze od samej liczby obiektów jest to, że fabryka działała jak rozproszone miasto: z energetyką, wodą, warsztatami, laboratoriami, administracją, strażą pożarną, bocznikami, drogami i własnymi strefami bezpieczeństwa.

Produkcja - skala bez instrukcji technologicznych

Zakład wytwarzał prochy POL, czyli prochy bezrozpuszczalnikowe, w kilku postaciach przeznaczonych do różnych zastosowań wojskowych. Ekspertyza opisuje nitroglicerynowe części instalacji, formowanie, suszenie, kontrolę, magazynowanie oraz obieg kwasów. Na stronie Fundacji zachowujemy wyłącznie poziom historyczny i organizacyjny - bez receptur, parametrów procesów, proporcji czy instrukcji wytwarzania. Zestawienie G.E.O.S. za lata 1941 - styczeń 1945 daje łącznie około 38,5 tys. ton prochu. Sama ta wielkość wystarcza, by zrozumieć, że był to zakład produkcji masowej, a nie eksperymentalny punkt ukryty w lesie.

Ludzie: niedobory personelu i system przymusu

Dzienniki wojenne cytowane przez G.E.O.S. pokazują problemy kadrowe już w czasie budowy. Później system opierał się również na cudzoziemcach i osobach zmuszanych do pracy. Opis Archiwum Państwowego wymienia robotników przymusowych z Francji, Włoch, Holandii i Ukrainy oraz Żydów z obozów koncentracyjnych. Relacja polskiego robotnika w Dokumentationszentrum NS-Zwangsarbeit mówi o obozie w Schönforst, karcie pracy wydanej w Forst i pracy dla DSC. Z kolei akta Ruth Heimann z 1942 r. dokumentują karę za odmowę pracy w Deutsche Sprengchemie Forst-Scheuno; w powiązanych rekordach DDB występuje „Forst: Frauenlager Scheuno”.

Forst było zapleczem, nie odległym sąsiadem

Główna droga dojazdowa prowadziła przez Scheuno w kierunku Forst-Berge, a połączenie kolejowe wychodziło przez rejon Groß Bademeusel. Oznacza to, że fabryka była zależna od miejskiego węzła komunikacyjnego, urzędu pracy, dostawców i pracowników. To powiązanie jest kluczowe dla nowej struktury serwisu: strona „DSC Forst” pod działem „III Rzesza” ma być syntetycznym wejściem do tematu, natomiast szczegółowe materiały techniczne, produkcyjne, korporacyjne i środowiskowe pozostają pod dotychczasowymi adresami. Nie przenosimy ich bez przygotowania przekierowań 301.

Koniec produkcji i źródła powojennej rekonstrukcji

Opis Archiwum Państwowego podaje, że produkcja trwała niemal do ostatnich chwil przed wejściem oddziałów radzieckich 28 lutego 1945 r. Po wojnie instalacje rozbierano, a nowa granica na Nysie odcięła kompleks od Forst. W 1994 r. zespół Johanna Preuße wykonał dla GEOS niepublikowaną rekonstrukcję liczącą 141 stron, 38 tabel, 12 ilustracji, 36 opisów budynków i plan 1:5000. Ekspertyza G.E.O.S. z 1995 r. połączyła dane archiwalne, zdjęcia lotnicze, rozpoznanie terenowe i badania środowiskowe. Dzisiejsza wiedza Fundacji jest więc rekonstrukcją opartą na wielu warstwach dowodów, a nie prostym odczytem jednego zachowanego planu.

Granice pewności

Za mocno potwierdzone uznajemy istnienie i rolę DSC, etapy budowy i uruchamiania dwóch części, dane RBK, podstawową skalę infrastruktury, produkcję masową oraz korzystanie z pracy przymusowej. Ostrożności wymagają szczegółowe przyporządkowania pojedynczych obozów, precyzyjna liczba osób pracujących w każdym roku i próby połączenia każdej lokalnej relacji z konkretnym działem fabryki. Tam, gdzie źródła podają różne liczby lub zakresy, pokazujemy różnicę zamiast ją ukrywać.

Źródła i weryfikacja

Hierarchia źródeł: akta i katalogi archiwalne oraz źródła instytucjonalne mają pierwszeństwo przed opracowaniami regionalnymi. Brak publicznego pełnego tekstu jest oznaczany wprost.

1. Jürgen Scholz, „Konzeption, Analyse und Erstellung eines journalistischen Produktes zum Thema: Ausländereinsatz in Forst (Lausitz) 1939-1945”, Berlin 2004 — rekord katalogowy BLHA.
<https://blha-bibliothek.brandenburg.de/>
2. Jürgen Scholz, „Der Ausländereinsatz in Forst 1939 bis 1945”, rocznik Museumsverein Forst, 2006 — potwierdzenie bibliograficzne.
<https://museumsverein-forst.de/wp-content/uploads/2020/07/Auflistung-Jahrb%C3%BCher-von-Geisler.pdf>
3. Dokumentationszentrum NS-Zwangsarbeit — relacja polskiego robotnika przymusowego: obóz Schönforst, urząd pracy w Forst, baraki i praca dla Deutsche Sprengchemie.
<https://www.dz-ns-zwangsarbeit.de/zeitzeugenarchiv/zeitzeugen-objekte/objekt-singleansicht/obj/98/?section=ankerdok>
4. Archiwum Państwowe w Zielonej Górze / Szukaj w Archiwach, zespół 89/1299/0 — 67 przepustek oraz opis dziejów zakładu DSC w Zasiekach/Forst-Scheuno.
<https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/zespol/-/zespol/64472>
5. Deutsche Digitale Bibliothek / Brandenburgisches Landeshauptarchiv, 29 LGgef Guben 245 — Ruth Heimann skazana w 1942 r. za odmowę pracy w DSC Forst-Scheuno; rekord wiąże się także z „Frauenlager Scheuno”.
<https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/item/B55LW5XNAU6V6OUXFDF7CD7FP5VTP37K>
6. Deutsche Digitale Bibliothek / Bundesarchiv, BArch R 8135/7252 — kontrola bilansu DSC z 1941 r.; Forst figuruje wśród zakładów filialnych.
<https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/item/J6NO64FRTVCS44NUQQD5HYXR4T6DOYXE>
7. Johannes Gutenberg-Universität Mainz — bibliografia Johannesesa Preußa: niepublikowana rekonstrukcja DSC Forst z 1994 r., 141 s., 38 tabel, 12 ilustracji, 36 opisów budynków i plan 1:5000.
<https://www.geo.uni-mainz.de/personen/johannes-preuss/>
8. G.E.O.S. Ingenieurgesellschaft mbH, „Ekspertyza dotycząca obiektu: Zakłady przemysłu zbrojeniowego - Fabryka amunicji i materiałów wybuchowych Forst”, Berlin/Hennigsdorf, 30.11.1995 — źródło lokalne projektu.
/historia-regionu/dsc-forst/informacje-techniczne/zrodla/GEOS_Rokita_J_Preuss_1995.pdf

Własność intelektualna autora Krzysztofa Bausa · 2026-09-04 18:17 CEST. Oznaczenie nie dotyczy cytowanych źródeł, dokumentów archiwalnych ani materiałów osób trzecich.